

Київська міська державна адміністрація
КНДУ «Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста»
(КНДУ «НДІРОМ»)
03061, Київ-61, вул. Героїв Севастополя, 37-А,
тел. (044) 202-14-01, факс 202-14-08

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОЄКТІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ, ВИЗНАЧЕНИХ
ПЛАНОМ ЗАХОДІВ НА 2021-2024 РОКИ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ МІСТА КИЄВА ДО 2025 РОКУ, ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ
ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ**

Керівник НДР
канд. екон. наук

І.М. Петренко

2024

Результат цієї роботи розглянуто вченою радою КНДУ «НДІРОМ»,
протокол № ____ від _____

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Ймовірні наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, зазначені у Звіті про стратегічну екологічну оцінку Плану заходів	4
2. Моніторинг наслідків реалізації Плану заходів у 2023 році для довкілля, у тому числі для здоров'я населення	7
Висновки	13
Використані джерела	15

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№354-VIII від 20.03.2018) для документів державного планування, у тому числі для програм економічного і соціального розвитку міст, повинна здійснюватися стратегічна екологічна оцінка.

Документ державного планування «План заходів на 2021–2024 роки з реалізації Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року» (далі – План заходів) був затверджений рішенням Київської міської ради від 28 липня 2020 року № 73/9152 (нова редакція від 21 вересня 2023 року № 08/231-1181/ПР).

У 2023 році КНДУ «НДІРоМ» підготував «Звіт про стратегічну екологічну оцінку змін до Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року».

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (ст. 17). Моніторинг здійснюється з метою виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, забезпечення здійснення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування, а також у разі виявлення негативних наслідків, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, вжиття заходів для їх усунення.

1. ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, В ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЗАЗНАЧЕНІ У ЗВІТІ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ ПЛАНУ ЗАХОДІВ

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» (ст. 11) звіт про стратегічну екологічну оцінку повинен містити, зокрема, опис ймовірних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності - 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків.

У «Звіті про стратегічну екологічну оцінку змін до Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року» були визначені наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, які ймовірно можуть мати місце внаслідок реалізації Плану заходів.

Ймовірні наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, від реалізації Плану заходів визначалися для 3-х програм регіонального розвитку, конкретизованих у технічних завданнях на проекти регіонального розвитку, кожне з яких містить перелік основних заходів, що мають бути реалізовані у відповідних проектах.

Зазначалося, що реалізація багатьох заходів Плану заходів не матиме впливу на довкілля і здоров'я населення. Очікувалося, що реалізація Плану заходів *позитивно* вплине на стан атмосферного повітря, ґрунти і земельні ресурси, поверхневі та підземні води, флору, фауну, поводження з відходами, культурну спадщину, безпеку життєдіяльності та на здоров'я населення.

Відзначалося, що реалізація лише деяких заходів ймовірно матиме помірні негативні наслідки, а саме:

- збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря через будівництво та реконструкцію об'єктів вулично-дорожньої мережі, будівництво транспортних переходів через залізницю та річку Дніпро, а також збільшення використання автотransпортних засобів для туристичних подорожей;

- негативний вплив на ґрунти та земельні ресурси внаслідок будівництва та реконструкції об'єктів вулично-дорожньої мережі, а також будівництва транспортних переходів через залізницю та річку Дніпро;

- збільшення кількості побутових відходів внаслідок збільшення кількості туристів і проведення у місті великих культурних, спортивних, ділових подій та заходів (фестивалів, виставок, ярмарків, конференцій тощо);

- зростання кількості будівельних відходів внаслідок відновлення основної магістральної системи водовідведення та водопостачання, будівництва та реконструкції інфраструктури наземного громадського транспорту, а також будівництва та реконструкції об'єктів вулично-дорожньої мережі, в тому числі будівництва транспортних переходів через залізницю та річку Дніпро.

Разом з тим, зазначалося, що реалізація цих заходів ймовірно матиме помірний вплив, який є прийнятним. Суттєвих наслідків для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, не передбачалося.

У розділі 9 «Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання змін до Плану заходів для довкілля, у тому числі для здоров'я населення» Звіту про стратегічну екологічну оцінку змін до Плану заходів зазначалося, що моніторинг базується на розгляді цільових показників для кожного сектору міського розвитку та аналізі досягнення запланованих результатів. Для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, система цільових індикаторів має включати екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення (див. табл. 1).

Таблиця 1

Цільові екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення

№	Індикатор	Одиниця виміру	2023	2024
1.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рік	т/км ² /рік	170	175
2.	Індекс забруднення атмосфери (ІЗА) середній по місту	умовних од.	низький	низький
3.	Частка транспортних засобів з низькими та нульовими викидами у загальній кількості автомобілів	%	0,5	0,6
4.	Забезпеченість зеленими зонами загального користування	м ² / мешканця	23	23,4
5.	Частка оброблених побутових відходів (від загального обсягу утворених відходів), у тому числі термічно оброблених	%	18	20
6.	Частка побутових відходів, які розміщуються на полігонах (від загального обсягу утворених ТПВ)	%	80	75
7.	Частка зелених відходів, які компостуються	%	1,7	2

8.	Частка роздільно зібраних ТПВ за двох-контейнерною схемою (від загального обсягу утворених ТПВ)	%	5,5	6
9.	Частка населення міста Києва, охопленого роздільним збиранням ТПВ	%	56,2	60
10.	Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей	осіб/10 тис. мешканців	83,2	83,7
11.	Своєчасність надання екстреної медичної допомоги (частка доїзду до 20 хв на екстрені випадки)	%	89	89,5
12.	Середні строки лікування на ліжках стаціонарів	дні	6,7	6,5
13.	Забезпеченість бригадами екстреної медичної допомоги	одиниць/ 10 тис. мешканців	0,55	0,6
14.	Кількість завершених об'єктів капітального ремонту закладів охорони здоров'я та оновлення їх матеріально-технічної бази	одиниць	32	38
15.	Частка видатків бюджету міста Києва на фізичну культуру та спорт у загальних видатках бюджету міста	%	2,1	2,3
16.	Частка населення міста Києва, охопленого всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи	%	15	16

2. МОНІТОРИНГ НАСЛІДКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ ЗАХОДІВ У 2023 РОЦІ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Моніторинг наслідків виконання документа державного планування грає дуже важливу роль у забезпеченні реалізації цих документів з мінімальною шкодою для довкілля та здоров'я населення. Разом з тим, не дивлячись на важливість моніторингу як частини СЕО, є дуже небагато прикладів його практичного використання. Це пов'язано як з нетривалим часом використання процедури СЕО в Україні та відсутністю відповідного досвіду, так і зі складністю відслідковування наслідків впровадження документів державного планування та встановлення причинно-наслідкових зв'язків (співвіднесення того чи іншого наслідку з конкретним документом державного планування).

Виявлення наслідків реалізації Плану заходів у 2023 році для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, здійснювалася на основі «Моніторингового звіту про реалізацію Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року за 2023 рік». При цьому наслідки визначалися:

- відповідно до цільових індикаторів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків реалізації Плану заходів;
- відповідно до заходів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків реалізації Плану заходів.

Результати моніторингу наслідків реалізації Плану заходів у 2023 році відповідно до визначених цільових індикаторів

Центральним принципом моніторингу наслідків є використання індикаторів, які стосуються кожної виявленої значної проблеми та її наслідків. При цьому варто переважно використовувати існуючі показники – ті, моніторинг, яких вже здійснюється. Використання нових показників може бути виправдане лише в окремих випадках. Цільові індикатори (показники) спрямовані на досягнення мети, визначеної у кількісній формі.

Інформація про виконання цільових екологічних індикаторів Плану заходів у 2023 році представлена в табл. 2. На підставі цієї інформації можна зробити такі висновки:

- цільовий індикатор 1: рівень забруднення атмосферного повітря залишається високим, покращення не відбувається;
- значення цільового індикатора 2 знижується і наближається до цільового індикатора на 2025 рік;
- значення цільових індикаторів 3-5, які стосуються накопичення, роздільного збирання та спалювання твердих побутових відходів, вказують на те, що проблема поводження з відходами в Києві залишається складною. Розв'язанню цієї проблеми заважає військова агресія Російської Федерації, а також продовження ремонтних робіт з технічного переоснащення СП «Завод Енергія»;
- значення цільового індикатора 6 вказує на те, що є прогрес у поводженні з твердими побутовими відходами, що пов'язано зі зростанням частки перероблених відходів;
- значення цільового індикатора 7 зростає і наближається до цільового індикатора на 2025 рік;
- значення цільового індикатора 8 перевищує заплановане значення;
- значення цільового індикатора 9 відповідає запланованому значенню.

Інформація про виконання цільових індикаторів здоров'я населення Плану заходів у 2023 році представлена в табл. 3. Слід зазначити, що:

- для індикаторів 1-3 призупинено оприлюднення статистичної інформації у зв'язку з воєнним станом;
- значення цільових індикаторів 5 і 6, що стосуються надання медичної допомоги, наближаються до цільових індикаторів на 2025 рік;
- для індикаторів 4 та 7-10 характерні низькі рівні досягнення цільових індикаторів на 2025 рік.

Результати моніторингу наслідків реалізації Плану заходів у 2023 році відповідно до заходів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків реалізації Плану заходів

Процес стратегічного планування має бути організований таким чином, щоб моніторинг наслідків виконання документа державного планування був інтегрований у загальний моніторинг реалізації цього документа.

Результати виконання заходів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів, представлені в табл. 4. Наслідки для довкілля і здоров'я населення пов'язані з 8 технічними завданнями на проекти регіонального розвитку програм Плану заходів, з них: 2 – здійснено, 4 – здійснюються постійно, 2 – розпочато здійснення.

Виконання цільових екологічних індикаторів Плану заходів у 2023 році

№	Індикатор	Значення індикатора			Причини недосягнення запланованих значень
		Проміжне на 2020 р.	Факт за 2023 рік	План на 2025 рік	
1.	Індекс забруднення атмосфери, середній по місту (ІЗА), умовних од.	підвищений	високий	низький	Високий рівень забруднення обумовлений викидами діоксиду сірки та азоту, фенолу, формальдегіду в період опалювального сезону та поблизу великих магістралей.
2.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рік, тонн/км ² /рік	183	170	164	
3.	Динаміка обсягу побутових відходів, накопичених у спеціально відведених місцях, по відношенню до попереднього року (розраховується по об'єму), %	<5	14	0	Низький рівень досягнення індикатора пов'язаний зі збільшенням обсягів утворення побутових відходів за рахунок повернення мешканців Києва, які вимушено виїжджали через агресію Російської Федерації, розміщенням у столиці внутрішньо переміщених осіб та відсутністю сміттєпереробних потужностей.
4.	Частка роздільно зібраних ТПВ за двохконтейнерною схемою (від загального обсягу утворених ТПВ), %	7,5	5	10	Низький рівень досягнення індикатора пов'язаний зі зміною логістики вивезення роздільно зібраних відходів на підприємства перероблення та припиненням господарської діяльності деяких підприємств перероблення відходів через воєнний стан в Україні, введений Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
5.	Частка спалених (утилізованих) відходів (від загального обсягу утворених відходів), %	19	10,8	22	Низький рівень досягнення індикатора пов'язаний з проведенням ремонтних робіт з технічного переоснащення СП «Завод Енергія» КП «Київтеплоенерго».
6.	Частка утилізованих відходів (від загального обсягу утворених відходів), %	10	21,1	25	
7.	Забезпеченість зеленими зонами загального користування, м ² /мешканця	23,0	22,5	25,0	
8.	Площа земель природно-заповідного фонду, тис. га	16	21,8	20	
9.	Частка водних об'єктів міста Києва, на яких здійснюється моніторинг екологічного стану якості води відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви 2000/60/ЄС, %	50	100	100	Через введення воєнного стану був відсутній доступ до 4 водних об'єктів (озера Небреж, Тягле, ставок на р. Любка с. Коцюбинське, ставок Двірець у Пущі-Водиці); 12 водних об'єктів пересохли: 4 озера, 5 магістральних каналів та 2 струмка.

Виконання цільових індикаторів здоров'я населення Плану заходів у 2023 році

№	Індикатор	Значення індикатора			Причини недосягнення запланованих значень
		Проміжне на 2020 р.	Факт за 2023 рік	План на 2025 рік	
1.	Очікувана тривалість життя при народженні, років	75	-	77	Органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».
2.	Смертність населення у працездатному віці, випадків / 1 тис. мешканців	3,0	-	2,6	
3.	Смертність дітей у віці до 1 року, випадків / 1 тис. новонароджених	5,5	-	4,0	
4.	Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей, осіб/10 тис. мешканців	90	78	95	Тенденція зниження забезпеченості населення лікарями всіх спеціальностей у закладах охорони здоров'я комунальної власності територіальної громади міста Києва пов'язана з реорганізацією закладів охорони здоров'я, оптимізацією штатного розпису, відтоком кадрів через воєнний стан в Україні, введений Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
5.	Своєчасність надання екстреної медичної допомоги (частка доїзду до 10 хв на екстрені випадки), %	94	94,4	98	
6.	Середні строки лікування на ліжках стаціонарів, днів	8,0	8,0	6,0	
7.	Забезпеченість бригадами екстреної медичної допомоги, одиниць /10 тис. мешканців	0,8	0,6	1,0	Недосягнення індикатора пов'язано з тенденцією плинності кадрів через воєнний стан в Україні, введений Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
8.	Частка видатків бюджету міста Києва на фізичну культуру та спорт у загальних видатках бюджету міста%	1,8	1,6	2,5	Недостатні обсяги фінансування робіт з будівництва та реконструкції об'єктів для занять фізичною культурою та спортом у зв'язку з воєнним станом в Україні, введеним Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
9.	Частка населення м. Києва, охопленого всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи, %	18	5	25	Зменшення фізкультурно-оздоровчих заходів із залученням населення м. Києва пов'язане з військовою агресією Російської Федерації (зменшення учасників заходів через виїзд з міста, зупинка діяльності під час повітряних тривог

					тощо).
10.	Індекс охорони здоров'я Numbeo, місце у рейтингу	<100	175	<25	На низький рівень досягнення індикатора вплинуло погіршення чинників, з яких формується рейтинг Numbeo, що пов'язано з воєнним станом в Україні, введеним Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (доступність закладів охорони здоров'я, кількість лікарів, побутові умови, стан довкілля тощо).

Таблиця 4

Виконання заходів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми

Назва заходу	Стан здійснення заходу	Інформація щодо результатів здійснення заходу ¹
2.1.1. Відновлення основної магістральної системи водовідведення та водопостачання міста Києва	Здійснюється постійно	У 2023 році виконувалися роботи з реконструкції споруд
2.4.10. Забезпечення якісною та доступною медициною в м. Києві шляхом розвитку закладів охорони здоров'я та приведення їх у відповідність до сучасних потреб	Здійснюється постійно	Виконувалися будівельні роботи на 5 об'єктах охорони здоров'я
2.4.11. Створення сучасних багатофункціональних навчально-тренувальних, спортивних та оздоровчих комплексів	Розпочато здійснення	Виконано проєктні роботи на реконструкцію нежитлових будівель.
2.5.12. Впровадження сучасних екологічних технологій переробки побутових відходів та знезараження шкідливих речовин	Здійснюється постійно	Виконано низку робіт.
2.5.13. Розвиток системи роздільного збору та вторинної переробки побутових відходів	Здійснюється постійно	Виконано низку робіт.
2.5.14. Екологічне оздоровлення та комфортний простір для екологічного відпочинку на водних об'єктах м. Києва	Здійснено	У 2023 році проводилися роботи на 2 об'єктах.
2.6.15. Зелене місто – киянам	Здійснено	У 2023 році виконано капітальний ремонт 44 об'єктів благоустрою.
2.6.17. Створення нового Центру захисту тварин	Розпочато здійснення	У 2023 році проведено роботи по об'єкту «Будівництво Центру захисту тварин».

¹ Детальний опис результатів здійснення заходу міститься в «Моніторинговому звіті про реалізацію Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року за 2023 рік».

ВИСНОВКИ

Наслідки виконання «Плану заходів на 2021–2024 роки з реалізації Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року» у 2023 році для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, визначалися відповідно до цільових індикаторів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів, а також відповідно до заходів, передбачених для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів.

Для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів для довкілля було використано 9 цільових екологічних індикаторів. Значення одного цільового індикатора перевищує заплановане значення. Значення одного цільового індикатора відповідає запланованому значенню. Значення трьох цільових індикаторів наближаються до значень цільових індикаторів на 2025 рік. Значення чотирьох цільових індикаторів, а саме: «Індекс забруднення атмосфери» (ІЗА), «Динаміка обсягу побутових відходів, накопичених у спеціально відведених місцях, по відношенню до попереднього року (розраховується по об'єму)», «Частка роздільно зібраних ТПВ за двохконтейнерною схемою (від загального обсягу утворених ТПВ)» та «Частка спалених (утилізованих) відходів (від загального обсягу утворених відходів)», є нижчими від запланованих значень. Досягненню останніх двох цільових індикаторів завадила військова агресія Російської Федерації, а також продовження ремонтних робіт з технічного переоснащення СП «Завод Енергія».

Для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів для здоров'я населення було використано 10 цільових індикаторів здоров'я населення. Значення двох цільових індикаторів наближаються до значень цільових індикаторів на 2025 рік. Для трьох цільових індикаторів призупинено оприлюднення статистичної інформації у зв'язку з воєнним станом. Для п'яти цільових індикаторів, а саме: «Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей», «Забезпеченість бригадами екстреної медичної допомоги», «Частка видатків бюджету міста Києва на фізичну культуру та спорт у загальних видатках бюджету міста», «Частка населення м. Києва, охопленого всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи» та Індекс охорони здоров'я Numbeo характерні низькі рівні досягнення цільових індикаторів на 2025 рік. Причинами недосягнення запланованих значень є

проблеми, пов'язані з військовою агресією Російської Федерації та введенням воєнного стану, такі як відтік кадрів, реорганізація закладів охорони здоров'я, недостатні обсяги фінансування робіт з будівництва та реконструкції об'єктів для занять фізичною культурою та спортом, зменшення кількості учасників фізкультурно-оздоровчих заходів через виїзд з міста тощо.

Моніторинг наслідків виконання Плану заходів здійснювався для 8 технічних завдань на проекти регіонального розвитку програм Плану заходів. З них: 2 заходи – здійснено, 4 – здійснюються постійно, 2 – розпочато здійснення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу певних планів і програм на навколишнє середовище. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0042>.
2. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).
3. Звіт про стратегічну екологічну оцінку змін до Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року.
4. Моніторинговий звіт про реалізацію Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року за 2023 рік, затверджений рішенням Київської міської ради від 21.03.2024 № 9/7975.
5. План заходів на 2021–2024 роки з реалізації Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://kvivcity.gov.ua/npa/pro_zatverdzhennya_planu_zakhodiv_na_2021-2023_roke_z_realizatsi_strategi_rozvitku_mista_kiyeva_do_2025_roke/
6. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf.
7. Про затвердження «Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення». – Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272.
8. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (ратифіковано Верховною Радою України Законом № 562-VIII від 01.07.2015).
9. Шутяк С. Постатейний коментар до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» / С. Шутяк.– Львів : Вид-во «Компанія "Манускрипт"», 2019. – 128 с.
10. Implementation of Directive 2001/42 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment. – Luxembourg : Office for Official Publications

of the European Communities, 2003. – 63 pp. [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.europa.eu.int/comm/environment

11. Implementation of SEA Directive (2001/42/EC): Assessment of the Effects of Certain Plans and Programmes on the Environment: Guidelines for Regional Authorities and Planning Authorities. – Dublin, 2004. – 91 pp.

